

JÓZEF MATUSZEWSKI (Łódź)

Zasady prawne w dekretach krakowskich¹

I

1. Średniowiecze – wiadomo – charakteryzuje się tym, że opiera się na prawie zwyczajowym nie pisanym, na *ius non scriptum*². Na przekór temu faktowi Dekrety z upodobaniem powołują się na prawo pisane, 2. 326: *ius eciam scriptum est*, 2. 690: *de iure scripto*, 2. 834: *quamvis hoc est contra ius scriptum*, 2. 834: *licet ex iure scripto*. W nich wszakże nosi ono równocześnie określenia *consuetudo*, *mos*, *modus*, *ritus*, *alde gewonheit*, *recht*.

2. Owo *ius scriptum* stanowi – wbrew jurydycznej tradycji, a zgodnie ze stanem faktycznym – nie prawo rzymskie, lecz prawo magdeburskie, 1. 467: *secundum ius Maydeburgense scriptum*, 1. 1554: *secundum ritum iuris Magdeburgensis*, 2. 398: *prout ius Maidburgense hostendit*, 1. 1622: *noch Magdeborgischem rechte*. Rozumie się przez to od dawna przestrzegane w tym mieście prawo zwyczajowe, 1. 708: *iuxta modum et conswetudinem apud vos dudum tentam et observatam*, 1. 168: *et quod ex antiquo et hucusque conswetudo fuit et moris esset*.

3. Trudno zresztą przywiązywać wagę do braku redakcji prawa na piśmie w czasie, gdy sędziowie, zasiadający w sądach wiejskich, a z pewnością w dużej mierze także i w sądach miejskich, byli niepiśmienni: nie mogliby zatem do spisu zajrzeć, nawet gdyby istniał. Mamy zatem do czynienia z jednym

¹ *Decreta iuris supremi Magdeburgensis castri Cracoviensis. Die Rechtsgeschichte des Oberhofs des deutschen Rechts auf der Burg zu Krakau 1456–1481*, t. 1. Herausgegeben und eingeleitet von Ludwik Łysiak und Karin Nehlsen von Stryk, Frankfurt am Main 1995; t. 2. Herausgegeben und eingeleitet von Ludwik Łysiak unter Mitwirkung von Karin Nehlsen-v. Stryk, tamże 1997.

² Ostatnio na ten temat W. Uruszczak, *Zwyczaj a ustawa w staropolskiej myśli prawniczej*, w: *Prace ofiarowane profesorowi Władysławowi Ćwikowi w czterdziestolecie jego pracy twórczej*, Rzeszów 1998, s. 263–279.

zespołem zjawisk: sędziowie niepiśmienni – nie pisane prawo! To też przy generalnym analfabetyzmie na rozprawie w nieobecności sekretarza pism nie czytano w ogóle; 1. 700: *deficiente vero notario littere lecte non sunt*. Kto miał to robić?³

5. Zdajemy sobie sprawę z trudności praktycznych, związanych z tym stanem rzeczy. Jak w razie sporu dowieść faktu obowiązywania normy, która egzystowała tylko w świadomości, a więc także jedynie w świadomości sędziów-analfabetów? Gdzie miały strony szukać reguły prawnej?

6. Według najstarszego zwodu prawa polskiego tylko sędziowie tego prawa orzekali jednostkowo, wykorzystując ewentualnie opinię asesorów⁴. Natomiast ówczesne sądy prawa niemieckiego były wieloosobowe. Przy ferowaniu zatem wyroków to samo przekonanie prawne musiało żywić całe gremium sądzące, albo przynajmniej jego większość. Czy zawsze łatwo było o jedność między wielu członkami sędziowskiego kompletu? Czy nie byli oni wielokrotnie *discordes*? Taki stan rzeczy utrudniał pracę. Wyjście znajdowano w ustaleniu zasady generalnej, na którą można było powołać się w przyszłości⁵.

7. A zatem nie możemy się dać zwieść terminologii dekretów; ona jest więcej niż niepewna. Dajemy parę przykładów. *Matrimonium* to nie konieczne małżeństwo, lecz także dobra dziedziczone po matce⁶, tak jak *patrimonium* znaczy dobra o ojcu. Chodzi zatem o przeciwstawienie 2. 873: *pater nalia et maternalia* [bona]. *Testamentum* to bynajmniej nie testament, lecz zeznanie świadków, 1. 1574: *ego dico ad testamentum*, „na świadectwo”, 2. 921: *utrum cum testamento vel simpliciter, et quale testamentum sit, verba-liter*. 2. 959: *laudum* rady miejskiej Połańca nie jest bynajmniej aktem normodawczym, lecz postanowieniem o charakterze administracyjnym, dotyczącym obrony interesów miasta przed sądem królewskim. W 1. 129 synonimy stanowią terminy: *peticio seu arbitrium alias wilker!*

8. Wszakże stale odczuwano potrzebę autorytetu normy prawnej. Gdzie go znaleźć, gdy reguła nie była nigdzie zarejestrowana, a zatem nie można było na zapis się powołać? Wyjście z trudności znaleziono w postaci namiast-

³ Opinia nasza odmienna od przyjmowanej w literaturze tezy o wysokim poziomie wykształcenia mieszczan, por. M. Bogucka – H. Samsonowicz, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław i in. 1986 s. 259 nn.

⁴ Najstarszy zwód prawa polskiego. *Das älteste polnische Gewohnheitsrechtbuch*, wyd. i opr. Józef Matuszewski i Jacek Matuszewski, Łódź 1995, # 3.

⁵ Tak postępowali już autorzy statutów Kazimierza Wielkiego, W. Uruszczaak, *Argumenty retoryczne w statutach Kazimierza Wielkiego w: Dawne prawo i myśl prawnicza. Prace historyczno-prawne poświęcone pamięci Wojciecha Marii Bartla*, red. J. Malec, W. Uruszczaak, Kraków 1995 s. 267–282.

⁶ 2. 413: *...quomodo pars adversa, non habens aliquam propinquitatem naturalem, nec matris sue consensum, teneret et possideret matrimonium suum*; 2. 527: *quomodo ipse teneret terciam partem bonorum immobilium ipsius matrimonii*.

ki. Stanowiły ją przysłowia czy sentencje ogólne, będące w obiegu. Zrozumiały dla wszystkich były łatwe do zaakceptowania. Cieszyły się też powszechnym szacunkiem⁷.

9. Nie zapominamy też o tym, że same wyroki poczytywały się za ogólnie obowiązujące reguły prawne, 2. 842: *sic vobis pro iure damus*, 1. 168: *sententiam dando pro decreto*. Stanowiły one zatem – stwierdza to wydawca – zbiór prejudykatów⁸. Tym samym zastępowały one doskonale nie sformułowane na piśmie normy zwyczajowe.

10. Tego rodzaju przysłów i sentencji ogólnych znaleźliśmy w Dekretach blisko dwie setki⁹. Tak duża liczba zapisanych zwyczajowych reguł prawnych stanowi nie lada gratkę dla historyka prawa. Oto ich zestawienie.

II

11. 1. 18: *quod ex quo actor contra reum proposuit cum testimonio dominorum consulum sessi consulatus, tunc reus contra idem testimonium negare non potest*.

1. 20: *qui testis tantum unus non fuit sufficiens ad probandum idem testimonium*.

1. 35: *quod si iste sacerdos, frater istarum feminarum germanus, non habet aliquod beneficium seu prebendam ecclesie, et si ipse sorores sue sunt maritate, extunc parafernalia alias grati, que essent nota, illa omnia spectant ad sacerdotem et non ad sorores*.

1. 35: *sin autem talia parafernalia non essent nota, extunc, si idem sacerdos iurare audet manu propria, tunc erit liber a sororibus de ista inpeccatione*.

1. 35: *de bonis vero mobilibus, sicut viventibus animalibus, et de aliis, que nota essent, pro eis [sacerdos] iurare non potest*.

1. 35: *similiter et de hereditatibus, ex quo sunt manifesta [!], omnia [!] cum ipsis sororibus [sacerdos] equaliter dividere tenetur*.

1. 50: *quicumque sententiam in iudicio vestro sibi prius dari et edici exquisivit, illi etiam inprimis inveniri, edici et legi debet*.

1. 56: *non videtur consonum, ut duo fratres germani uno nomine, videlicet Petrus, vocarentur*.

⁷ Zresztą nie wszystkim przypiszemy charakter prawny, np. 1. 406: *quia fundamentum malum, ergo edificium non bonum*; 1. 339: *dignum est, qui laborat – manducat, et qui seminat – ille et metet*.

⁸ Wyraża się on tak: „Auf diese Weise ähnelt das ganze Buch einer Sammlung von Präjudizien, die bewußt auf die Angabe konkreter Anhaltspunkte zur Individualisierung des jeweiligen Streitfalles verzichten, um ihren verallgemeinerungsfähigen Charakter hervorzuheben und sich damit als Vorbild zur Entscheidung gleicher Fälle durch andere Gerichte zu empfehlen”, *Decreta iuris...* t. 1, s. XXIX.

⁹ Nieraz się one powtarzają, ale jest to zjawisko rzadkie.

1. 71: *cum quo quis lucrari vult, cum eo etiam perdere debet.*

1. 87: *secundum ius Maydburgense terminus seu dies longior durat usque ad occasum solis.*

1. 94: *quod ex quo nos per sententiam nostram vobis ante ediximus, quod nec mater, nec sorores possunt esse tutores pueri.*

1. 94: *si pater pueri ullum habet consanguineum post gladium, extunc consules se de tutela pueri et bonis eius intrmittere, aut alteri hominum, de quo confident, condescendere debent.*

1. 94: *ideo ex quo prius sentenciavimus, quod is, qui tutor erit pueri, matri pro suo dotalicio respondere debet.*

1. 109: *si dicta mulier [amitta] docere potest, ut iuris est, quod ipsa esset soror germana indivisa cum patre dicti pueri, extunc iudicium cum consensu dicte mulieris eligere debent avunculum aut alium bonum hominem dicto puero in tutorem usque ad annos sue discrecionis.*

1. 129: *si autem petitionem seu arbitrium, alias wilker, de quo scribitis, habetis, quod arbitrium per dominum Regem et Maiestatis sue sigillum esset confirmatum, tunc contra illud nichil dicimus.*

1. 168: *et quod ex antiquo hucusque consuetudo fuit, aut moris esset, quod quamlibet hereditatem resignabant [uxores] maritis et [mariti] uxoribus, quod se dixissent velle docere moderno iudicio banito.*

1. 176: *quia eadem defuncta mulier premissa, huiusmodi parafernalia etc. absque consensu et voluntate sue sororis pretacte suo marito minime potuit resignare.*

1. 226: *nulla mulier, in vita agens, potest conferre alicui suppellectilia absque sciencia et voluntate eorum, qui ad ipsa suppellectilia iure pertinere dinoscuntur.*

1. 276: *parafernalia obtinent speciale ius suum.*

1. 382: *quia ius Theutonicum docet manifeste, quod nullus homo spiritualis coram Iure Theutonico, mediante aliquo procuratorio, causam alicui hominis secularis fovere potest, nisi prius promittit aut inscribit, se pati id, quod ex ortilegio evenire potest.*

1. 396: *quia quelibet pars activa suum dampnum, quamdiu voluit, sustinere potest inter tales partes ac in huiusmodi facto.*

1. 400: *vidua inpotens est aliquam divisionem facere in bonis per maritum suum derelictis.*

1. 405: *nec neptis suam amitam, nec etiam amita suam neptim suam partem, sive partes istius hereditatis... ad vendendum coangariare potest, nisi si que pars earundem parcium suam partem sive datam, sive resignatam voluntarie vellet vendere et iam de facto venderet; tunc primo alia pars ad eandem venditam partem, mediante sua propinquitate, se trahere posset eandem et exsolvere, prout alias eam solvere deberet.*

1. 406: *actorem ad querelam faciendam nemo angariare potest.*

1. 406: *sentencia inter partes pronuncciari non debet, nisi post querelam parcium et responsionem.*

1. 425: *advocatus impotens est secundum suam voluntatem huiusmodi adiudicata iuramenta differre sine aliqua legitima causa, prout hic sentimus factum fore in presenti causa.*

1. 435: *quia ex quo causa in parvo iudicio inchoata est, tunc eciam et in parvo iudicio terminare debetur iuris Teutonici iuxta formam.*

1. 446: *quia nemo actorem ad querelam compelli potest preter suam libertatem.*

1. 447: *quod testimonium dominorum consulum, factum coram bannito iudicio,... est vigorosior quam hoc testimonium, quod hii simplices homines eciam coram eodem bannito iudicio fecerunt pro parte adversa.*

1. 452: *non aliter nisi mediante iudicio bannito aut litteris sive libris iudicii banniti tenebitur edocere.*

1. 465: *[terminus ulterior], quem una pars sine consensu alterius partis dilatare et reponere non potest.*

1. 467: *[Koprzywnica kupuje wyrok od rajców sandomierskich] quod istud privilegium, apud consules Sandomirienses emptum, pro ortilegio non potest reputari, quia secundum ius Maydeburgense scriptum consules ortilegia vendere non possunt.*

1. 484: *quilibet pater pro suo legitimo puero, etatem non habente, cuilibet homini, qui accionem contra eundem habuerit, tenetur respondere ad obiecta.*

1. 486: *awa remocior est in linea consanguinitatis, quam frater uterinus germanus ab una matre et duobus patribus progenitus.*

1. 496: *pueri, iuxta formam iuris Theutonici, succedunt in ius paternum et maternum.*

1. 507: *si idem reus cum clamore non est insecutus, neque cum clamore ad iudicium adductus, et apud ipsum, nec post ipsum aliquod splendidum signum est repertum, extunc idem reus propinquior est propria manu suam innocenciam expurgare, quam ipsum actor in hoc facto sua simplici querela posset convincere.*

1. 511: *quod Iacobus Griva, existens tutor puerorum, non potuit resignare bona puerorum, nisi prius ad hoc mediante Iure fuisset compulsus.*

1. 511: *[ponieważ opiekun bez upoważnienia sądu zrezygnował z dóbr, należących do powierzonych mu sierot], in iudicio particulari et in diebus ligatis, hoc est feria sexta post Ascensionem Domini¹⁰, extunc talis resignatio secundum iuris Teutonici formam nullius est vigoris.*

1. 512: *[również matka tychże dzieci nie mogła bez interwencji opiekuna dokonać takiej rezygnacji].*

1. 522: *inter consanguineos, secundum iuris Theutonici formam, manus mortua ligat.*

¹⁰ Wydawca daty nie rozwiązał. Rezygnacja musiała nastąpić poprzedniego roku w piątek po Wniebowstąpieniu Pańskim, a więc 28. Maja 1462 r.

1. 537: *quod ex quo hereditas ista... resignata est Iohanni et uxori sue..., si tunc uxor Iohannis circa hoc forum et marcipotum non fuit, extunc maritus absque consensu uxoris sue hanc hereditatem vendere aut alienare non potest.*

1. 542: *quod uxor vulnerati bene potuit violatorem ex parte sui viri proclamare, sed non tamen ipsum potuit coniurare.*

1. 542: *sed si vulneratus adhuc supervivit, tunc ipsum [violatorem] vulneratus solusmet coniurare debet iuxta vulnerum moderamen cum hominibus; et hoc ex eo, quia in recenti facto, in fuga proclamatus est et detentus et cum clamore ad iudicium ductus.*

1. 542: *si autem ipse vulneratus est defunctus, tunc ipsum coniurare debet propinquior ipsius amicus gladialis metseptimus; et primo pati debet, quod iuris fuerit.*

1. 552: *ante omnia actor querelam suam contra partem ream facere debet; quod si quid contra eam habuerit accionis.*

1. 552: *pars rea ad obiecta ipsius actoris valeat respondere iuris Teutunici iuxta formam.*

1. 557: *si eadem pars respondens pro qualibet querela propria manu iurare presumpserit coram Deo, tunc ab impetitione actoris manebit liber (!) penitus et solutus (!).*

1. 562: *quod non est necessarium uxori coram bannito iudicio committere marito tutoriam, quia maritus, cum ducit uxorem, immediate est tutor uxoris sue et bonorum ipsius.*

1. 574: [Nicolaus Franczkowicz] *causam nondum querelatam perdere non potest.*

1. 593: *sentencia in diebus ligatis bene potuit dari et ferri pro rebus mobilibus, non tamen pro hereditate.*

1. 594: *nemo in iure contra voluntatem suam ad querelam faciendam compelli non potest.*

1. 595: *quod presens mulier Agnes post decessum sui mariti... non potest resignaciones et inscripciones facere super bona paterna suorum puerorum impuberum, etatem non habencium, nec eciam aliquam recognicionem aut inscripcionem facere super huiusmodi bona, que vigorem aliquam obtinere possent.*

1. 666: [kroków prawnych należało dokonać] *in facto recenti* [konkretnie: nazajutrz, we wtorek, a nie dopiero w najbliższą sobotę].

1. 666: *actor... reum uno teste iuxta laudum vestre civitatis* [Strzeżów] *vincere non potest; quod est contra ius scriptum, quod ponit, quia in ore duorum aut trium stat omne testimonium, et non in unius.*

1. 671: *sinterczeit das das gerichte of nisnicht fusen zal, wenne of forgebung des clagers unde des entwirtirs.*

1. 688: *quia sentencia super sentenciam non debet exire, de forma iuris, quia quod semel placuit, amplius displicere non potest.*

1. 691: *Derslaus..., non probans aliquo libro aut registro, extunc simplicibus testibus hanc inscripcionem, in registro inventam, minime infringere potest.*

1. 710: *sentencia nulli parcium [edici] debet, nisi prius facta querela ab actore et responsione a parte respondente.*

1. 779: *mater bene potest filie consulere in omnibus licitis, pecuniaque et equis ad equitandum coadiuvare.*

1. 793: *femina super feminam post manum mortuam cum testibus querulari non potest.*

1. 825: *fraus in iure nulli patrocinari non debet.*

1. 832: *et id, quod semel placuit ambabus partibus, amplius displicere non potest.*

1. 836: *probacio partis respondentis est melior et autencior quam actoris.*

1. 952: *ex quo pars respondens est clericus...; et cum clericus est..., tunc propior est, uti clericus, res easdem obtinere, quam quod amitte ipsum ab eisdem rebus reprimere possent; et hoc si non est dotatus ecclesiasticis bonis.*

1. 997: *pars respondens... propior est evadere propria manu velud contra feminam, que non patitur testes.*

1. 1017: *nullus actor ad emittendam querelam astringi potest, antequam ad eam faciendam fuerit paratus.*

1. 1026: *und zo den keyn weis an im elichen formunde nismicht thuen mag, zo kan dy swestir an keigenwartikeyt ires elichen mannes adir formunde nicht geclagin, und das kan ir nicht helfin, das sy spricht, da dy gutter ir weren und nicht ires mannes.*

1. 1035: *in nulla causa diem longiorem nemo transponere potest absque consensu parcium, neque ad prelocutorem recipere.*

1. 1037: *res iste, que sund parafernalialia, videlicet ornamenta muliebria, que ad Katherinam spectabant, sicut vestimenta et alie res albe, ut sunt lintiamina, camisie, velamenta superius expressata, iure pociori ad Hedvigim spectare dinoscuntur, velud post fusum, quam super filium, qui est gladius; sed alie res domestice non spectant ad parafernalialia.*

1. 1095: *quod ulla inscripcio admitti debet supra sentaenciam iuris supremi.*

1. 1149: *omnes inscripciones de libris vestris iudicialibus, quas in eisdem habetis consignatas, illas de iure tenemini dare cuilibet parti postulanti easdem, salvo tamen salario¹¹, sive vult eadem habere in papiro tantum, sive in pargameno cum sigillis appensis.*

1. 1193: *[verba diffamatoria] iuxta ipsorum meritum corripere et castigare debent, ne in post multa mala possent evenire.*

1. 1316: *[tempora messis], in quibus iuramenta prestare non habetis.*

1. 1383: *et eandem inscripcionem postea in iudicio banito exposito, pro ut spectat super hereditatem, non roboravit neque confirmavit.*

¹¹ W tekście błędnie: *solario*.

1. 1442: *quod si iudex cum suis septem scabinis ad hunc presentem annum iam iuravit pro discutiendis causis hominum, extunc ulterius sedere et causas hominum iudicare debent. Sed si non iuraverunt, extunc iudicare non possunt, neque pro tribunali presidere.*

1. 1490: *persona spiritualis in iure Theutunico Magdeburgensi tanquam persona spiritualis tutorem habere debet.*

1. 1497: *ita quod actoris est initium huius rixe, volens reum per genitalia rapere; pars autem rea in sua responsione dicit, se defendisse, vim vi repellendo.*

1. 1502: *si ita est, quod consulatus plena sive iudicium assessum per semet testarentur, ...extunc [pars rea] penitus nullo modo negare posset.*

1. 1514: *et quos actor noluit reum coniurare, extunc reus in hac causa nichil sustinere debet, ymmo liber debet esse.*

1. 1519: *horumme zo sich dy zache ym clegnen dinge angehaben het und der koniglich briff nicht hinneheldt, das sy sullin antwertin ym grossen dinge, sundir das das vorlegit sal werdin zum nehestim dinge, zo sullin ze nicht antwertin als ym grossen dinge, sundir als ym cleyne dinge.*

1. 1520: *sint der czeit, das von befulunge unsirs genadigen hern des Konigis durch dy Commissarien gefundin ist und gegeben ist, dy sache zu richten in der stad recht, als denne der briff ausweyst, nochdem ze beyde burgeren sint, und dornoch von gerichte eyn ortil gefellit ist, das dy forige forschreibung bund und crafft hotte.*

1. 1543: *et unus testis nichil ei [parti ree] nocere potest.*

1. 1543: *ex quo pars rea sua in responsione negat pro prima et secunda querelis, videlicet pro infrascriptis furticio et pro percussione seorsum, ... extunc propior est solus unica manu, iuramento mediante, post quamlibet seorsum evadere.*

1. 1547: *extunc quodcumque concernit suppellectile alias na grath, iuxta iuris Maydeburgensis ritum, hoc sorores germane propinquoiores sunt obtinere.*

1. 1548: *propinquis cognatis vel senibus, fide probatis et bene meritis, propinquitatem probare et docere debet.*

1. 1550: *si vitricus eius actis vestris probare poterit, quod Katherina per Stanislaum, maritum suum primum, vel per tutorem, iudicialiter electum, bona sua, paterna et materna, sibi iuridice resignavit et post resignacionem annum et diem tenuit, circa hoc manere debet.*

1. 1554: *secundum ritum iuris Magdeburgensis, prout ad hereditatem spectat, docendum, videlicet iudicio bannito seu actis iudicii banniti, quod hanc hereditatem tenet emptam et iuridice resignatam, extunc penes hoc manere debet.*

1. 1560: *ex quo prius decrevimus, actorem ob unam non paricionem causam suam ammittere non posse, sed luendo Iuri quolibet parcium faciat sibi id, quod ius concernit.*

1. 1593: *vobis ex iure decernimus, quod iudicii magni pena sit lividorum seu cruentorum vulnerum et aliarum causarum, grossi cum duabus ternariis pena habetur.*

1. 1622: *hyrumme...her Waltek in dem irsten dingtage nicht gestanden ist off dy irste ladung, so kan her in seyner sache nicht fellig seyn, wen worumme keyn mensche noch der irste ladung, zo her is nicht gesteeet, mag seyn sache vorlisen noch Maydeborgischem rechte, von rechtes wegen.*

1. 1624: *infirmetas est legale impedimentum.*

2. 27: *habens litteram pre manibus, in qua domini consuiles Cracovienses testificantur ex privilegiis suis, per ullum articulum Cracovienses nullibi respondere deberi, solum coram iudicio suo.*

2. 151: *huiusmodi testimonium, in tergo partis factum, non habet robur firmitatis.*

2. 154: *non comparens iudicio pars adversa luit penam, advocato octo solidos..., sed domino nichil.*

2. 178: *extunc hoc testimonium, in tergo parcium factum, nichil eis nocere potest.*

2. 253: *extunc tale testimonium, coram domino hereditario pro hereditate factum et non coram iudicio bannito, non habet robur nec vigorem.*

2. 298: *tale testimonium et inscripcio in tergo suo facta, ipso non citato, nichil nocere potest.*

2. 326: *ius eciam scriptum est, quod si quis nuncio vult se infirmitate reponere, nunccius in continenti... iurare tenetur in eodem iudicio.*

2. 365: *ex quo inter partes nulla resignacio facta est, prout iuris est super hereditatem, et primus venditor dicit, predictum agrum primo emptori liberum seu voluntarium et proprium vendidisse et ab ipso pecuniam recepisse..., extunc idem primus venditor debet suum emptorem intercedere et tueri, et eciam docere, quia ipsius proprium et voluntarium agrum vendidit; et postquam docebit, tunc libertacionem resignare et inscribi poterit unus alteri.*

2. 375: *tale testimonium unius persone nullius est vigoris.*

2. 385: *ex quo actor sentenciam nostram pro iure suscepit, et pars adversa sentenciam nostram nec suscepit, nec se revocavit ad appellacionem Sex Civitatum, prout iuris est, extunc iam ad nullam replicacionem devenire potest..., sed satisfacere solucioni, quantum ad suam sortem pertinet, super has X marcas supra nominatas.*

2. 398: *ex quo in opido vestro nullum aliud sacramentum habetis, nisi signum crucis, super quod iuramenta facere consuevistis,...extunc super hoc signum crucis seu imaginem passionis Domini nostri Ihesu Christi, hoc tacto, iuramentum obtinebit.*

2. 422: *quod ex quo ante ea decreveramus vendicionem bonorum, extunc venditis bonis in ipsius summa homini, ius civile habenti, debet dari evacuacio alias rumowiany eidem emptori.*

2. 437: *sed fuit prohibitum, quod nullus deberet emere lanam, nisi qui eam sciret elaborare.*

2. 444: [problem, co wpierw, pisma czy świadkowie] *extunc ex quo tangit perpetuitatem, tunc prius utrequae partes debent reponere in iudicio literas senprivilegia et utrisque partibus legi debent.*

2. 475: [wymogi stawiane świadkom]: *qui non essent de mala fama, neque ebrii.*

2. 507: *ius iuri credit, et ius bannitum testatur.*

2. 521: *absque consensu alie [!] partis, quam causa tangit..., cedula illa inscribi non debet in registrum vestrum.*

2. 535: *cum non sit iuris sententiam ferre ad unius partis voluntatem sine parte contradicente.*

2. 565: *mulierem non posse bona viri sui perdere.*

2. 602: *adventus sacri dies esse feriatos.*

2. 607: *usura est, que iure Maidburgensi iudicari non debet.*

2. 615: *ex quo prior nostra sententia canit, quod si vidua ista docere poterit, quod ista bona tenet post avum et fratrem patruelem, obtinebt talia bona.*

2. 661: *quia mortua filia et fideiussio mortua est.*

2. 686: *iuvenis existens XIII annorum habet etatis pubertatem, et in iudicio potest contradicere, testificari, proponere et respondere per semetipsum aut per procuratorem.*

2. 690: *actor metseptimus manum mortuam supportare debet.*

2. 718: *quia dictus Iacobus Kurnyk ad iuramentum non paruit, pro eo in causa sua ruit et eam amisit.*

2. 728: *pro taxillorum ludo sit ius speciale.*

2. 730: *extunc si talis concordia facta est iuxta iuris ordinem, tunc talis concordia teneri debet et processum habere debet.*

2. 731: *et hoc eset iuris, quod metseptimus probare debet, ut spectat ad hereditatem.*

2. 732: *igitur cum sit in iure cautum, quod pro rebus mobilibus omni die iuridica iudicari potest.*

2. 739: *extunc si talis concordia facta est iuxta iuris ordinem, tunc talis concordia firmiter teneri debet.*

2. 753: *extunc si dictus Iacobus Ukroy hec bona hereditaria propriis acquisivit laboribus et pecuniis, et ad ipsum post matris vel aue mortem non sunt devoluta, tunc cum eisdem facere potuit, prout voluit.*

2. 753: *pro vaccis et scroffis ac vestibus, ex quo Iacobus Ukroy tres vacas et sedecim scroffas et instrumenta ibi decscripta uxori dedit, hoc eadem debet iuxta donacionem obtinere.*

2. 753: *si autem tres vacce et quatuor porci supersunt, que sibi [uxori] non sunt donata, necnon vestimenta ista, debet eisdem sororibus dare: et si aliqua negaret, pro his iuramento evadere debet, ut pars repondens, quod talia non habet.*

2. 768: *manus mortua non servit ad parafernā.*

2. 778: *ex quo prius decreveramus, quod omni die iuridica pro rebus institalibus et mobilibus iudicari potest.*

2. 789: *cum in iure sit cautum, quod nulla mulier cum bonis hereditariis, per mortem puerorum ad ipsam devolutis, abs heredum consensu nichil facere potest.*

2. 798: *nulla uxor cum bonis ad ipsam devolutis sine consanguineorum consensu aliquid facere potest.*

2. 799: *nulla mulier suppellectile alias gerade dare nec inscribere potest abs voluntate sororum suarum marito suo.*

2. 800: *huiusmodi testes, in absencia istius [rei] ducti, sibi nocere non possunt.*

2. 811: *ipse vero totum negavit, quamvis pro certa grada negare non posset.*

2. 819: *fideiussores obligati sunt principalem alias gyscza statuere.*

2. 834: *ex quo pars adversa, evadens actorem iuramento pro debito, statim coram eodem iudicio generali reconvenit actorem, proponens contra ipsum pro debito, qui negavit et iurare debuit durante iudicio.*

2. 834: *quamvis hoc est contra ius scriptum, ut unus alium sedente iudicio reconveniat.*

2. 834: *licet ex iure scripto: Ius non tenetur querere conductorem parti necessitanti, sed bene Ius eidem, qui unum conduxit, mandare potest, ut alium conducatur.*

2. 834: *extunc actor iste a die lecture huius ortilegii per septimanam se cum conductore preparat ad iuramentum faciendum sub ammissione cause sue.*

2. 840: *[Mulek miał przysięgać samotrzeć; tymczasem] homines in termino posito protunc non statuit, nec impedimentum legale intulit..., nec imprimis se precustodivit, si careret hominibus, uti solus ter posset iurare.*

2. 842: *ad secundam causam sic vobis pro iure damus: ex quo reus actorem cittavit post bannicionem iudicii ad hoc idem iudicium bannitum..., extunc hoc iniuste fecit, nec sibi citatus ad hoc respondere tenetur.*

2. 847: *ex quo partes ambe decretum unum approbaverunt et pro iure susceperunt, videlicet, quod actor debet querere contra reum et pars rea respondere.*

2. 877: *et eciam hoc decretum domini palatini cum aliis factum est diebus feriatis, ubi non licet hereditatem iudicare.*

2. 911: *cui decretum erat iuramentum metquartam evadere; licet hoc pro iure susceperant, sed hoc est contra ius scriptum, quia nullus potest esse testis et actor.*

2. 911: *nec mulieres testificari possunt, ut hic actum est.*

2. 920: *et ut iusticia partibus idonea fiet.*

2. 920: *ex quo prior nostra sententia monstrat, litteras regales honorifice suscipiendas.*

2. 920: *et ut iuris processu partes pro sua propinquitate... agant.*

2. 923: [oskarżony o kradzież] *ex quo igitur nullum signum penes ipsum repertum est summe predictae, extunc iste homo propior est expurgare suam honestatem... iuramento mediante..., quot mitram istam invenit et non subtrahit, nec de aliis rebus scit; quo facto expurgabit honorem suum et mitram restituat, cuius est, et erit liber.*

2. 952: [dekret wydany] *sub sigillo minori ob defectum clavis.*

2. 970: *homo detentus et captivus, morti obnoxius, non potest quemquam probum hominem in nullo facto turpi inventum incusare, neque eum in honestate sua denigrare; ergo ipsi sunt propinquiore honorem et honestatem suam conservare et defendere, sicut ius dictat.*

2. 976: *ex quo actori ex iure decretum fuit, quod prius satisfacionem facere deberet, quam reus benivolam prenarracionem pro proposicione suscipere et ibidem respondere.*

2. 989: *pars respondens iuxta decretum dominorum consulum vestrorum in et contra actorem pro debito facere debuit.*

2. 1004: [nazwanie kogoś *fur et defraudator* równa się obciążeniu go infamia: jeśli Bartłomiej, oskarżony o nią zaprzeczy, jest wolny od zarzutu; wówczas bowiem] *satisfecit sue fame et pro bono et honesto homine haberi debet.*

2. 1004: [jeśli oskarżyciel Maciej podtrzymuje i powtarza zarzut przed sądem], Bartłomiej, posiadając bliższość, oczyszcza się przed tymże sądem przysięgą], *quia propinquior est quisquam suam defendere famam, quam quis ipsum convincere potest.*

2. 1004: [obrażony, jeśli chce, może skarżyć Macieja do sądu] *pro tali infamacione [winny płaci 60 grzywien].*

2. 1011: *ius iuri credit et favet.*

2. 1019: *amita germana post sororinam propinquior est ea [supellectilia] obtinere...quam pater.*

2. 1020: *quod testimonium non est cittatum nec iuratum, ut iuris esse debet.*

2. 1033: *persona spiritualis in tutoriam bonorum civilium se intromittere non potest.*

2. 1038: *que testificantur sub sigillo consulum, nemo infringere potest.*

2. 1050: *mulier armis non utitur, quibus alicui hominum in vita nocere posset.*

2. 1091: *vulneratus condempnat sanum.*

2. 1092: *quod vero actoris procurator contra iudicium excessit, super hoc iudicium agere potest, sed iuri actoris nocere non debet.*

2. 1093: *persona feminea neminem satisfacione ligare potest.*

2. 1100: *non est forma iuris, neque ius scriptum istud dictat, quod alicui per penas aliquas peccuniarias iusticia iuris et eius processus deberet claudi.*

2. 1100: *quecumque vero parcium sucubuerit in causa, ille (!) etiam pecunias ortilegiales solvere erit obnoxius (!).*

2. 1100: *[quod vero tetigistis de iure superiori opidi Zarnovyecz, hoc scire debetis], quod nec in Zarnovyecz, nec alias ius supremum est fundamentum, solum in castro Cracoviensi, ad quod ex omnibus partibus Regni, pro iure recipiendo, confugium merito habetur.*

2. 1104: *si huiusmodi testimonium est secundum formam iuris factum,...et reus tali testimonio non contradixit, et est in acta vestra inductum, extunc contra huiusmodi testimonium reus respondere debet.*

2. 1105: *Et quod eciam tacuit anno et die suam propinquitatem, hoc non potest sibi nocere.*

2. 1106: *filius non potest contradicere huic permutacioni per patrem facte.*

2. 1107: *quod licet esse fideiussor, tamen prefatum debitum ad solvendum teneri non debere.*

III

12. Do powyższego zestawienia prawnych zasad, zaczerpniętych z wyroków SN, dochodzą odpowiedzi tegoż sądu na przedkładane mu *interrogationes*, na prośby o pouczenie, *consilium*, kierowane do SN przez sądy lokalne¹². W istocie owe pouczenia nie są wyrokami, choć terminem *decreta* objęte zostały również. Powołanie ich wydaje się tym bardziej właściwe, że SN – jak zobaczymy – odsyła nieraz do swych dawnych wyroków. Ilość tych pocyżeń nie przekracza dziesiątki.

13. 2. 778: [na zapytanie skierowane do Ius Supremum], *utrum sine iudicio bannito causa processum habere potest die feriali*, [udzielił SN odpowiedzi]: *extunc causa quelibet, et ista pro rebus mobilibus, sine iudicio exposito iudicari et processum habere potest in iudicio oportuno preter hereditatem.*

2. 778: *ex quo prius decreveramus, quod omni die iuridica pro rebus institalibus et mobilibus iudicari potest.*

2. 920: *ex quo prior nostra sententia monstrat, literas regales honorifice suscipiendas.*

2. 920: *ut iuris processu partes pro sua propinquitate, factis propositionibus et responsionibus ac probacionibus habitis, agant.*

2. 920: [pytanie]: *tum de concordia fienda,...utrum ad concordiam habere debent?*

[odpowiedź]: *et interim concordiam possunt inire iure parcium, salvo de legacione ponenda et pecunie demissione.*

¹² 1. 564: *fort der selbe machtsman Gleywicz froginde, mit wy vil her das beweysin solde. So zal her das beweysin selb sibinde mit altsessin, und nicht selbdritte.*

2. 920: [pytanie]: *utrum frater germanus propinquior esset post sororem germanam quam pronepos?*

[odpowiedź]: *post leccionem huius decreti statim actor proponat et pars respondens eciam ad hec respondeat, receptis quilibet eorum probacionibus, quas meliores habere potest de sua propinquitate.*

2. 921: *ex quo prius decreveramus, quod actor proponeret et pars rea responderet, quod processus iuris est.*

2. 921: [receptis quilibet pro se probacionibus, quas haberet, SN orzeka]: *fratrem esse propinquiorem; extunc nemo debet stringi ponere pecunias ortilegii tantum in quindena..., nisi partes pro tunc eodem die iudicii consenserint.*

2. 952: *ex quo postulastis a nobis consilium super causis introscriptis...;* [chodzi tu o pobicie, *percussio*, między poddanymi; pan nakazał im pogodzić się, *concordare*]: *si igitur non sunt concordati, extunc Iohannes Stodolka, sicut actor, proponat contra Petrum Novothny coram Iure vestro pro tali percussione, quo tempore vel hora factum est; et Petrus Novothny debet super hoc respondere, fateri vel negare. Si igitur negaverit, extunc, si audet hoc optinere,...[debet iurare], quod ipsum non percussit, nec est in hoc reus; remanebit liber et solutus ab ipso.*